

JÓNÁS ANDREA

A bírák szolgálati jogviszonyának fennállása alatt okozott károkért való felelősség szabályai II.

Rules on Liability for Damage Caused during the Service Relationship of Judges II

Abstract: The rules governing institutional liability for damage caused by judicial authority are the result of many centuries of doctrinal development in legal scholarship. Nevertheless, the exceptional nature of holding courts and judges liable, which emerged in earlier centuries, still has a significant influence to this day. As a result, compensation claims brought against courts may be initiated only where a cumulative set of conditions are met. Under the current domestic legal framework, claims for compensation against courts are permitted solely in cases where damage arises in connection with judicial proceedings, is attributable to courts possessing legal personality, follows the exhaustion of ordinary legal remedies, and is based on exceptionally serious errors of legal interpretation or application. The restrictive nature of access to litigation has received considerable criticism, with commentators arguing that the regulation draws an unjustified distinction between the liability of courts and that of other professional actors for damage caused during their activities. The increasing number of actions brought against courts for the infringement of personality rights have been framed in accordance with the provisions of the Civil Code governing liability for damage caused in the exercise of judicial authority, which do not allow the personal liability of judges. Both the legal order of the European Union and international legal norms similarly prioritize institutional liability for damage over the imposition of personal liability. This article seeks to present the key characteristics and internal tensions of the applicable statutory provisions and judicial practice, while addressing the European Union and international legal approaches to liability for damage caused in the exercise of judicial authority.

Keywords: judicial liability, immunity, legal order of the European Union

Összefoglaló: A bírósági jogkörben okozott kárért való szervezeti felelősségvállalás szabályai hosszú évszázadok jogtudományi fejlődése eredményeként jöttek létre. Azonban a korábbi évszázadokban kialakult, a bíróság és a bírók felelősségre vonásának kivételes jellege a mai napig megőrizte hatását, a bíróságokkal szembeni kártérítési peres eljárások konjunktív feltételek együttes fennállása esetén indíthatóak meg. A hazai hatályos jogi rendelkezések a bíróságokkal szembeni kártérítési igényt csak bírósági eljárásokhoz kapcsolódóan okozott kár esetében, jogi személyiséggel rendelkező bíróságokkal szemben, a rendes jogorvoslat kimerítését követően és rendkívül súlyos jogértelmezési és jogalkalmazási hiba esetén teszik lehetővé. A perindítás korlátozottságát számos kritika éri, melyek szerint a szabályozás indokolatlanul tesz különbséget a bíróság és más hivatások szereplői által okozott kárért való helytállási kötelezettség között. Az egyre gyakoribbá vált, személyiségi jog megsértése miatt a

bíróságok ellen indított peres eljárások szintén a Ptk. bírósági jogkörben okozott kárért való felelősség szabályai-val összhangban kerültek megfogalmazásra, amelyek nem teszik lehetővé a bíró személyes felelősségre vonását. Az Európai Unió jogrendje és a nemzetközi szabályok szintén a károkozásért való szervezeti felelősségvállalást helyezik előtérbe. A tanulmányomban a hatályos jogszabályi rendelkezéseket és bírósági gyakorlat legfontosabb jellemvonásait, ellentmondásait kívánom bemutatni, érintve a bírósági jogkörben okozott károkért való felelősség európai uniós és nemzetközi jogi gyakorlatát.

Kulcsszavak: bírói kárfelelősség, immunitás, Európai Unió jogrendje

1. Bevezetés

A bírósági jogkörben okozott kárért való szervezeti felelősségvállalás szabályai hosszú évszázadok jogtudományi fejlődése eredményeként jöttek létre. Mind a nemzetközi, mind a hazai jogrendben a jobbiztonságot szolgálja az az általános elv, mely szerint a feleknek a bírósági eljárásokban jogellenesen okozott kárért kártérítés jár. Azonban a korábbi évszázadokban kialakult, a bíróság és a bírók felelősségre vonásának korlátozott és kivételes jellege a mai napig megőrizte hatását, a bíróságokkal szembeni kártérítési peres eljárások rendkívül szigorú feltételek együttes fennállása esetén indíthatóak meg.

A hazai hatályos jogi rendelkezések a bíróságokkal szembeni kártérítési igényt csak meghatározott személlyel szemben, a rendes jogorvoslat kimerítését követően, bírósági gyakorlat által kialakított tartalmi követelmények megvalósulása esetén teszik lehetővé. A perindítás korlátozottságát számos kritika éri, melyek szerint a szabályozás indokolatlanul tesz különbséget a bíróság és más hivatások szereplői által okozott kárért való helytállási kötelezettség között. A tanulmányomban a hatályos Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit és bírósági gyakorlat legfontosabb jellemvonásait, ellentmondásait kívánom ismertetni, érintve a bírósági jogkörben okozott károkért való felelősség európai uniós és nemzetközi jogi gyakorlatát.

2. A hatályos Polgári Törvénykönyv és bírósági gyakorlat

Az új, Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: új Ptk.) negyedik rész a felelősség a szerződésen kívül okozott kárért címet viseli, ezen belül a XXVI. cím tartalmazza a kártérítési felelősség általános szabálya és közös szabályait, míg a XXVII. címen, a felelősség egyes esetein belül a LXXI. fejezet tartalmazza a felelősség a közhatalom gyakorlásával okozott kárra vonatkozó szabályokat. A bírósági jogkörben okozott károkért való felelősség szabályai a deliktuális kárfelelősség szabályai között kerültek elhelyezésre.

Az alaptörvény XXIV. cikk (2) bekezdése szerint mindenkinek joga van törvényben meghatározottak szerint a hatóságok által feladatuk teljesítése során neki jogellenesen okozott kár megtérítésére.¹

Az alaptörvény ezen rendelkezésével összhangban kerültek rögzítésre az új Ptk.-ban a közhatalom gyakorlásával okozott károkért való felelősség szabályai, azaz a közigazgatási jogkörben okozott károkért való felelősség szabályai, illetve a bírósági, ügyészség, közjegyzői és végrehajtói jogkörben okozott károkért való felelősség szabályai. Témám szempontjából a bírósági jogkörben okozott károkért való felelősség szabályaival kívánok részletesebben foglalkozni.

A bírósági jogkörben okozott kár megtérítésének a kritériumai alatt a következő tényállási elemeket értjük: jogellenesség, a bírósági eljárással kapcsolatban keletkezett kár, ok-okozati összefüggés a jogellenes magatartás és a kár között, felróhatóság, továbbá azt, hogy a kár rendes jogorvoslattal nem volt elhárítható, illetőleg a kár elhárítására alkalmas rendes jogorvoslati lehetőséget a károsult igénybe vette. Ezen konjunktív feltételek bármelyikének a hiánya a kártérítési kereset elutasítását vonja maga után. A Ptk. 6:549. § (1) bekezdésébe rögzített utaló szabály szerint a bírósági jogkörben okozott kárért való felelősségre a közigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség szabályait kell alkalmazni. A dolgozatomban ezen tényállási elemeket kívánom részletesebben megvizsgálni és ismertetni.

2.1. A bírósági jogkör meghatározása

A jogszabályi rendelkezés értelmezése során először is azt szükséges tisztázni, hogy mit értünk bírósági jogkör alatt.² A bírósági jogkör fogalma tágan értelmezhető, azaz magába foglal minden olyan magatartást vagy mulasztást, amely akár a bírósági eljárás során, akár azon kívül, de a bíróság képviselőjében eljáró személy részéről hivatalos tevékenységet érintő kérdésben megnyilvánul. Erre való tekintettel tehát bírósági jogkörnek minősül valamennyi polgári, munkaügyi és közigazgatási, cégbírói és büntető, peres és peren kívüli, rendes és rendkívüli eljárás, továbbá az ügyfélszolgálat nap ügyintézése is. Az ügyfélfogadási ügyintézés keretében adott tájékoztatás esetében azonban kétséges, hogy az ott elhangzott tájékoztatás vagy jogi tanácsadás alapja lehet-e egy kártérítési pernek, tekintettel arra, hogy az ügyintézés során eljáró bírósági fogalmazó vagy igazságügyi ügyintéző elsődleges feladata – a Pp. 246. § (2) és (4) bekezdése alapján – a fél által előadott kereseti kérelmek és egyéb kérelmek jegyzőkönyvbe foglalása, és a jogi tájékoztatás, eljárás jogi jogokra és kötelezettségekre vonatkozó útmutatás adása a legszűkebb keretek közé szorul. Erre való tekintettel tehát mindig eseti jelleggel kell azt megvizsgálni, hogy az ügyfélfogadási napon elhangzott tájékoztatás alapja lehet-e egy későbbi kártérítési felelősségnek.

2.2. Fogalmi elhatárolások

Már a hatályos jogszabályi előírások megvizsgálását megelőzően fontos kiemelni a kártérítés és a kártalanítás fogalma közötti különbséget, továbbá a személyiségi

1 www.uj.jogtar.hu (letöltés ideje: 2026. 01. 31.).

2 Fuglinszky, 2015, 534.

jogok megsértése esetében alkalmazható sérelemdíj sajátosságait. A legjelentősebb különbség abban ragadható meg, hogy az állam kártalanítási kötelezettsége a jogszerűen lefolytatott büntetőeljárás során alkalmazott kényszerintézkedések, büntetések és intézkedések esetében áll fenn, a Ptk. 6:564. §-a alapján a kártalanítás módjára és mértékére a kártérítésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Amennyiben a károsult a jogszabálynak megfelelően lefolytatott büntetőeljárás keretén belül szenved jogsérelmet, pl. letartóztatásba helyezik, majd az eljárás végén jogerősen felmentik a vád alól, akkor az állammal szemben indított kártalanítási perben érvényesítheti kárigényét. Ezzel szemben a bíróságok kártérítési felelőssége a jogszabálysértő módon lefolytatott eljárások esetében merül fel. Azonban a két eljárástípus nem zárja ki egymást, ugyanis lehetőség van arra, hogy a fél az általa kért és kapott kártalanítást követően kártérítési pert indítson, amennyiben a bírósági jogkörben okozott károkért való felelősség tényállási elemei megvalósulnak.

A bírósági jogkörben okozott károk speciális területe a személyiségi jogok megsértése és annak jogkövetkezmenyei, ezen rendelkezéseket a dolgozatom 3. fejezetében kívánom majd részletesebben ismertetni.

2.3. A felelősség alanya

A Ptk. 6:549. § (1) bekezdés szerint a bírósági és az ügyészségi jogkörben okozott kárért való felelősségre a közigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség szabályait kell megfelelően alkalmazni, azaz, hogy a kárigényt bírósági jogkörben okozott kár esetén a bírósággal, ügyészségi jogkörben okozott kár esetén a Legfőbb Ügyészséggel szemben kell érvényesíteni. Ha az eljáró bíróság nem jogi személy, a kárigényt azzal a bírósággal szemben kell érvényesíteni, amelynek elnöke a nem jogi személy bíróság bírái tekintetében az általános munkáltatói jogkört gyakorolja. A kártérítési keresetnek előfeltétele a rendes jogorvoslat kimerítése.³

A Ptk. fenntartja a korábbi jogi kódex és következetesen kialakított bírósági gyakorlat azon szabályát, mely szerint a károsult a kárigényét a bírósággal szemben érvényesítheti, azaz a tényleges kárt okozó bíróval szemben kártérítési per nem indítható. Figyelemmel arra, hogy a járásbíróság, a közigazgatási és munkaügyi bíróság nem rendelkezik jogi személyiséggel, így ezen bíróságok bírója vagy igazságügyi alkalmazott által okozott károk esetében a munkáltatói jogkört gyakorló törvényszékkel szemben kell a peres eljárást megindítani. Az ítéletábrla és a kúria önálló jogi személyiséggel rendelkeznek, így közvetlenül perelhetőek. Ez a szabály érvényesül akkor is, ha az eljáró bíró személyiségi jogot sért meg, a sérelemdíj megfizetésére továbbra is csak a bíróság kötelezhető. Azonban kiemelés érdemel, hogy annak ellenére, hogy a hatályos Ptk. csak a bírósággal szembeni igényérvényesítést teszi lehetővé, gyakori, hogy a felperes magát az eljáró bírót is perbe vonja, ami az ítélező bíró vonatkozásában minden esetben a kereset elutasítását eredményezi.

A fenti, kötelező erejű rendelkezés történeti előzményeként az alkalmazottak általi károkozásért való testületi felelősség elméletének az elterjedése és annak széles körű támogatottsága jelölhető meg. A XIX. századtól kezdve több elmélet is a károkozásért

3 www.uj.jogtar.hu (letöltés ideje: 2026. 01. 31.).

való testületi felelősség elvét támasztotta alá és erősítette meg.⁴ A teljesség igénye nélkül említeni szükséges a *culpa in eligendo* teóriát, a képviseleti elvet és az államigazgatás kifogástalan működésének az elméletét. A *culpa in eligendo* teória szerint a szerv azért felelős az alkalmazottja károkozásáért, mert vétkes annak kiválasztásban. Ezen teória ellenzői viszont azt szokták felhozni ellenérvként, hogy bonyolultabb, kimagaslóan nagyszámú alkalmazottat foglalkoztató szervezetekben már nem lehetséges megfelelő körülményekkel és gondossággal kiválasztani az eljáró alkalmazottakat, ezáltal a szerv nem köteles felelősséget vállalni a kárt okozó beosztottjaiért. A képviseleti teória szerint a képviselő cselekményét a képviseltnek kell beszámítani, hasonlóan, mint a megbízási jogviszonyban, az alkalmazott cselekménye a munkáltató cselekvőségébe tudódik be. Az elmélet hibája az, hogy a megbízási jogviszony nem mutat azonosságot az ügyintéző és az ügyfél között fennálló alá-fölé rendeltségi jogviszonnyal. Az államigazgatás kifogástalan működésének az elmélete szerint az állami alkalmazottak jogellenes magatartása nem következhet be a jól megszervezett munka mellett, amennyiben tehát mégis bekövetkezne a károkozás, az a munkaszervezési hiányosságokért felelőssé tehető munkáltató terhére róható.

A fenti teóriákon túlmenően több gyakorlati érv is szervezeti felelősség létjogosultságát támasztja alá a közhivatalnokok, ezen belül a bírák személyes felelősségével szemben.⁵ Dr. Dezső Gyula már az 1917. évben megjelent *Objectiv kártérítés tana* című művében amellet foglalt állást, hogy mind a közigazgatási tisztviselő, mind az ítélező bíró esetében káros a személyes, közvetlen kártérítési felelősség alkalmazása. Az eljáró bíró esetében a döntése következményeitől való félelem olyan terhet jelentene a személyére, amely az igazságszolgáltatást lassúvá, nehézkessé és vontatottá tenné. Kiemeli, hogy a közérdeket is az szolgálja, ha az eljáró bíró a személyes meggyőződését követve, mindenféle behatás és következményektől való félelem nélkül hozza meg a döntéseit. Az egy évszázaddal ezelőtt megfogalmazott gyakorlati érv még ma is az egyik legerősebb indoka a károsult bíróságokkal szembeni igényérvényesítési kötelezettségének és a bírák károkozásért való egyéni, individuális felelősségre vonása kizárásának. További érvként sorolható fel, hogy az igazságügyi alkalmazottak általi károkozás esetében az eredményes személyes felelősségre vonás következtében a károsult nem jutna olyan mértékű kártérítéshez, mint ha a bírósággal mint szervezettel szemben érvényesítené igényét. Az igazságügyi alkalmazott mint természetes személy erősen korlátozott jövedelmi viszonyokkal rendelkezik, ami egyértelműen gátat szabna a kártérítés összegének, ezáltal az általa megfizetendő kártérítés összege nagyságrendileg alulmúlja az állam által teljesített kártérítés mértékét. Továbbá kiemelést érdemel, hogy az érdemi döntés következményeitől való félelem jelentősen hátráltatná az eljárás lefolytatását, akár indokolatlanul részletes és kiterjedt bizonyítási eljárás irányába vezetne, amely az eljárás érdemi befejezésének elhúzódását eredményezné. A személyes felelősségre vonás ellen hat az az indok is, amely szerint egy testületileg, például másodfokú tanácsban meghozott döntés esetében nem állapítható meg kétséget kizáróan a károkozó személye és károkozásért való felelősség mértéke, ezen károkért való felelősség csak a szervezeti felelősségvállalás keretén belül értelmezhető.

4 Borbás, 2014, 72–73.

5 Dezső, 1917, 122.

Mindezekre tekintettel megállapítható, hogy a károsult igényérvényesítésének az eredményességét és a kár teljes körű megtérítését az új Ptk.-ban is rögzített testületi felelősségi formula szolgálja legeredményesebben. Ezen helytállási kötelezettség azonban nem zárja ki a bíró személyes felelősségre vonásának a lehetőségét, amely azonban csak a munkáltató és a kárt okozó bíró viszonyában értelmezhető.

2.4. A rendes jogorvoslat kimerítése

A Ptk. 6:549. § (1) bekezdése szerint a kártérítési keresetnek előfeltétele a rendes jogorvoslat kimerítése.⁶

Az új Ptk. a kártérítési felelősségi jogviszony egyik tényállási elemeként rögzíti a rendes jogorvoslat kimerítését, továbbá azt, hogy 6:548. § (1) bekezdése szerint a kár rendes jogorvoslattal ne legyen elhárítható. Rendes jogorvoslatnak minősül a fellebbezés, az ellentmondás a bírósági meghagyással vagy fizetési meghagyással szemben, továbbá az igazolási kérelem és a kijavítás, kiegészítés iránti kérelem is. Értelemszerűen a rendes jogorvoslati kérelmet az alapeljárásban hozott és sérelmezett érdemi döntés ellen kell előterjeszteni, és további feltétel még annak érdemi elbírálása is. Amennyiben a jogorvoslati kérelem érdemi elbírálása megtörtént, csak ezt követően, annak elutasítása esetén lehet kártérítési pert indítani. Amennyiben tehát a károsult a fellebbezését visszavonta, vagy az igazolási kérelmét a bíróság jogerősen elutasította, akkor azt úgy kell tekinteni, mint aki a rendes jogorvoslatot nem vette igénybe.⁷ A bíróságnak a rendes jogorvoslati jog kimerítése tárgyában tehát azt kell vizsgálnia, hogy az előterjesztett jogorvoslati kérelem formailag és tartalmilag alkalmas volt – ez a jogellenes és kárt okozó közhatalmi magatartás jogorvoslati eljárás keretén belül való korrigálására. A bírói gyakorlat a rendes jogorvoslati jog kimerítését csak akkor tekinti elmulasztottnak, ha a fél szabályszerű tájékoztatást kapott a jogorvoslati jogáról. Erre való tekintettel ha a nem szabályszerűen kézbesített határozattal szemben a peres fél nem terjeszt elő időben jogorvoslati kérelmet, akkor a rendes jogorvoslat kimerítésének az elmulasztása nem róható a peres fél terhére.⁸

További követelmény még, hogy a kártérítési perben kifogásolt bírósági eljárás, magatartás vagy érdemi döntés különbözzön az alapeljárás érdemi döntésétől, a sérelmezett magatartás az érdemi döntéstől jól elhatárolható tevékenység legyen. Azonban elvárás az is, hogy a kártérítési perben olyan évrre hivatkozzon a felperes, amire az alapeljárásban is hivatkozott. A fenti kettős, konjunktív feltétel indoka, hogy a kártérítési perben nem lehet az alapeljárásban hozott érdemi döntés hibáira hivatkozni, ugyanis a kártérítési per nem jogorvoslati fóruma az alapeljárásnak. Azonban ezen két feltétel együttes fennállása szinte teljesíthetetlen követelmény.

A Kúria több eseti döntésében kimondta azt a bíróság által következetesen alkalmazott tételt, mely szerint a kártérítési keresetet el kell utasítani, amennyiben a felperes a kártérítési kereset alapjaként a jogerős ítélet tartamát jelöli meg. A Pp. 358. § (1) bekezdésben rögzített, anyagi jogerőre vonatkozó rendelkezésből levezethető, hogy a kártérítési perben nem lehet ismét vitássá tenni a jogerős érdemi döntést, mert ellenkező

6 www.uj.jogtar.hu (letöltve: 2026. 01. 31.).

7 Borbás, 2014, 118.

8 Fuglinszky, 2015, 538.

esetben ez a jogerő áttörését jelentené. A kártérítési per nem jelent újabb jogorvoslati fórumot a félnek a számára kedvezőtlen döntést tartalmazó jogerős ítélet felülbírálatára. *A BDT2009. 1949⁹ – többek között – rögzíti, hogy azokban az esetekben, amikor a fél a bírósági jogkörben okozott kár megtérítése iránti igényét a saját ügyében korábban hozott jogerős ítélet sérelmezett tartalmára alapítja, a kártérítési per bírósága nem állapíthatja meg a döntés jogellenességét. A döntvény kimondja, hogy a jogerős ítélet anyagi jogereje azt jelenti, hogy a bíróságok a keresettel érvényesített jogot véglegesen elbírálták, azt a felek többé vitássá nem tehetik. Az ítélet anyagi jogereje a feleken túl a később eljáró szerveket, így a kártérítési perben eljáró bíróságot is köti, így azt nem is bírálhatja felül.*

Hasonló álláspontra helyezkedik a BDT2006.149¹⁰ szám alatti döntvény, amely szintén kimondja, hogy az eljárt bírósággal szemben indított kártérítési per nem jelenthet új jogorvoslati fórumot a fél számára a kedvezőtlen döntést tartalmazó jogerős ítélet felülvizsgálatára. Kártérítés alapjául nem szolgálhat, ha fél a jogerős ítéletet érdemben vagy eljárási szabálysértésre hivatkozva továbbra is vitatja. Szintén a fenti álláspontot támasztja alá a BH1993. 323. szám alatti eseti döntés.

A keresetek elutasíthatóságára vonatkozó fenti tétel jogszerűségét több jogász is vitatta.¹¹ A legjelentősebb és legalaposabb kritikát Pákozdi Zita fogalmazta meg a *Miskolci Jogi Szemlében* 2011. évben megjelent, *A bírói jogkörben okozott károk megtérítése és tisztességes eljárás* című értekezésben. Érvelésének lényege, hogy a kártérítésperben szükségszerű a jogerős érdemi döntés tartamának a megjelölése, ugyanis ezen döntés függvényében dönt a bíróság arról, hogy az alapeljárásban történt-e olyan mulasztás vagy bekövetkezett-e olyan hiba, amely megalapozza a bíróság kártérítési felelősségét, álláspontja szerint ez még nem jelenti az érdemi döntés kártérítési perben való felülbírálatát. Kifejtette továbbá, hogy a bíróság által hivatkozott fél-, tény- és jogazonosság sem állapítható meg, egyrészt azért, mert a kártérítési perben a bíróság az alperes, így nem beszélhetünk félazonosságról, másrészt a téves jogalkalmazással új igény keletkezik, amely kizárja a jogazonosságot, harmadrészt a tények sem egyeznek meg teljes mértékben, így a tényazonosság sem állapítható meg. Végezetül azzal érvelt még, hogy a tisztességes eljáráshoz fűződő jog is sérelmet szenved azáltal, hogy a bíróság érdemi vizsgálat nélkül elutasítja a jogerős ítéletre alapított kereseti kérelmet.

Összegzésképpen megállapítható, hogy a jogerős ítéletekre alapított kártérítési keresetek – fent ismertetett okokból való – érdemi vizsgálat nélküli elutasítása, valamint a későbbiekben ismertetett kirívóan súlyos jogsértés doktrínája kettős védelmet jelent a bíróságok részére a kártérítési keresetekkel szemben.

2.5. A felrőhatóság

A felrőhatóság mint tényállási elem vizsgálatát megelőzően el kell határolni egymástól a jogellenes magatartás, vétkesség és felrőhatóság fogalmát. A szerződésen kívüli károkozás esetében az új Ptk 6:520. §-a a jogellenesség fogalmát akként határozza meg, hogy minden károkozás jogellenes, azaz egy magatartás jogellenességét a kár mint eredmény már önmagában megalapozza, a jogellenesség bizonyításához

9 BDT2009. 1949.

10 BDT2006.1496.

11 Fuglinszky, 2015, 541.

nem kell külön bizonyítani egy jogszabály megsértését. Véleményem szerint a bírósági jogkörben okozott károk esetében a jogellenesség fogalma eltérően is meghatározható, figyelemmel arra, hogy az eljáró bíró jogszerűen csak azt teheti meg, amit az adott jogi norma előír számára vagy jogszabály nem tilt, erre való tekintettel mindaz, amit a jogszabály tilt, vagy amit a jogszabály rendelkezésével szemben tesz, az már jogellenes magatartásnak minősül. A jogellenes magatartás nem mindig felróható, felróhatóság nélkül is lehet valamilyen magatartás jogellenes, azonban ez már az objektív felelősség irányába hat.

A vétkesség és a felróhatóság tartalmi elemeinek a meghatározásában nincs egy-egy jogi álláspont. A vétkesség mint szubjektív tényállási elem a felróhatóság egyik fogalmi eleme. Míg a felróhatóság fogalmát a Ptk. 1:4. § (1) bekezdése határozza meg, *mely szerint, ha e törvény eltérő követelményt nem támaszt, a polgári jogi viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.* A felróhatóság fogalmi elemeként meghatározott elvárhatóság társadalmi elvárhatóságot jelent, ami az ítélkező bírák esetében egy magasabb elvárhatósági kritériumot ölel fel. Azonban a felróhatóság a károkozó tudati állapotát is jelenti, amit minden károkozó, így az eljáró bíró esetében is vizsgálni kell. Figyelemmel azonban arra, hogy a bírósági jogkörben bekövetkező károkozás esetében a felelősség alanya a jogi személyiséggel rendelkező bíróság, így ezen esetekben azt kell megvizsgálni, hogy az eljáró bíróság az eljárása során követett-e el mulasztást, vagy intézkedés megtétele, határozat meghozatala során jogszabályt sértett-e.

A bírósági jogkörben okozott károkért való felelősség alakzata felróhatóságon alapuló, deliktuális felelősségi alakzat. Itt is érvényesül a Ptk. azon általános kimentési szabálya, hogy mentesül a felelősség alól a károkozó, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható. Ez esetben a bíróságra hárul annak bizonyítása – *exculpációs* bizonyítás keretén belül –, hogy a bekövetkező kár előidézésében felróhatóság nem terheli.¹²A bírósági gyakorlatban is meghonosodott az a közigazgatásban korábban is ismert álláspont, mely szerint a bírósági jogkörben okozott károkozás esetében nem minősül kimentési oknak a bíróság működésében bekövetkező szervezési problémák, a bíró betegsége vagy bármilyen okból bekövetkező hiányzása, figyelemmel arra, hogy az állam alkotmányos kötelessége az igazságszolgáltatás, és a bíróság köteles biztosítani az ítélkezés folytonosságát.¹³

A korábbi Ptk. hatálya alatt kialakított bírósági gyakorlat alapján a bíróságok következetesen és jelenleg is képviselik azon álláspontot, hogy az eljáró bíróság felelősége csak nyilvánvaló és kirívó jogértelmezési, jogalkalmazási hiba esetén, továbbá akkor állapítható meg, ha a bizonyítékok mérlegelése kirívóan okszerűtlenül, súlyosan logikátlanul történt. A felróhatóság mint tényállási elem meglete csak ezen két esetkörben vizsgálható. Önmagában egy téves jogértelmezés nem szolgálhat alapul egy károkozásért való felelősség megállapításához. A jelenlegi bírósági gyakorlat továbbra is megköveteli, hogy a téves jogértelmezésen kívül többlet tényállási elemként egy rosszhiszemű, súlyosan gondatlan – esetleg – szándékos kötelezettségszegés is

12 Fuglinszky, 2015, 543.

13 Fuglinszky, 2015, 543.

megvalósuljon. A felróhatóság vizsgálata során alaposan meg kell vizsgálni, hogy az adott jogi rendelkezés mennyire egyértelmű, illetőleg a jogszabály szövege többféle értelmezésre is lehetőséget ad-e, továbbá vizsgálni kell, hogy van-e bírósági gyakorlat. Amennyiben a téves jogértelmezés a jogszabály többféle, akár eltérő értelmezésére vezethető vissza, akkor a felelősség megállapításának nincs helye.

Azonban amikor a jogszabályi rendelkezés egyértelmű, többféle értelmezésére nincs lehetőség, akkor a jogszabályi tévedés már megalapozhatja az eljáró bíróság felelősségét. Az egységes bírói gyakorlat szerint egy új jogszabály értelmezésével kapcsolatos bizonytalanság és kételkedés önmagában szintén nem eredményezheti a felróhatóság megállapítását, és ezáltal nem is alapozza meg a bíróság kárfelelősségét. Önmagában az a körülmény, hogy a bíróság határozata utóbb tévesnek bizonyul, szintén nem vezethet annak megállapítására, hogy a meghozatalában közreműködő bíró vétkes magatartást tanúsított.

Szintén egységes az álláspont a tekintetben, hogy az ügyintézési határidő túllépése önmagában még nem eredményezheti a károkozásért való felelősség megállapítását, adott esetben vizsgálni kell az eljárás jogszerűségét is, különös tekintettel a bíró leterheltségére. A kár bekövetkeztében szintén fontos vizsgálni a károsulti közrehatást is, ugyanis gyakran előforduló eset, hogy a peres fél az elfogultsági kifogásaival vagy egyéb, bizonyítási eljárást késleltető beadványaival maga is hozzájárul az eljárás elhúzódásához.

A bíróság fenti gyakorlatával áll összhangban az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága CM/Rec (2010) 12. sz. ajánlásának 66. pontjában foglaltakkal, mely szerint a bírói jogértelmezés, a tények értékelése és a bizonyítékok súlyának mérlegelése csak szándékosság és súlyos gondatlanság esetén alapozza meg a polgári jogi felelősséget vagy a fegyelmi felelősséget.¹⁴ A 70. pont rögzíti továbbá, hogy a bíró nem vonható személyében felelősségre, ha döntését a fellebbviteli bíróság hatályon kívül helyezi vagy megváltoztatja.

A bíróság fenti gyakorlatát támasztja alá a korábban már ismertetett BDT2009.1949. döntvény indokolása, amely rögzíti, hogy a jogszabály eltérő értelmezése egy magában jogellenes és felróható magatartást nem valósít meg, a téves jogszabály értelmezésen alapuló határozat meghozatala a bíróság vétkességének megállapításához nem elegendő, erre nyilvánvalóan csak kirívó jogsértés esetében van jogi lehetőség.

Nyilvánvaló és kirívó jogalkalmazási hibákat jelölnek meg az alábbi jogesetek:

A bíróság a BH 2009.15. szám alatti döntésében kimondta, hogy kirívó hibának minősül, ha az elsőfokú bíróság tévesen jelöli meg, hogy a fellebbezést melyik ítéletábrára kell benyújtani, és ennek következtében a peres felet kár éri, rögzítette továbbá, hogy a jogszabály egyértelmű rendelkezése esetén – a bíróság kárfelelőssége szempontjából – súlytalan az az indok, hogy a hatálybalépés óta eltelt rövid idő alatt még nem alakult ki egységesnek mondható gyakorlat.¹⁵

A BH 2010.38. szám alatti bírósági döntés rögzíti, hogy a bíróság kártérítési felelőssége fennáll, ha a bűncselekményre vonatkozó anyagi jogszabály megváltozását nem ismerve állapította meg a – végül felmentett – károsult büntetőjogi felelősségét.¹⁶

14 Fuglinszky, 2015, 547.

15 BH2009.15.

16 BH2010.38.

A BH 2013.243. szám alatti bírósági határozat rögzíti, hogy kirívóan súlyos jogsértésnek minősül, ha a bíróság elutasítja a fél kijavítás iránti kérelmét, miközben a szakértői véleményben foglalt adatokat a bíró állapította meg tévesen, s emiatt volt hibás a szakvéleményből kiinduló számítása.¹⁷

És végül, de nem utolsósorban szintén az eljáró bíróság felelősségének a megállapítását eredményezte a BH 2003.152. szám alatti bírósági határozat, amely kirívó jogalkalmazási hibának minősítette azt, ha az előzetes bizonyítás során a szakértő kirendelésére csak másfél év elteltével került sor.¹⁸

A bíróság fenti joggyakorlatával szemben számos kritika fogalmazódott meg, amelyek közül kiemelés érdemel Pákozdi Zita és Borbás Beatrix érvelése.¹⁹ Pákozdi Zita a korábban már említett művében kifejti, hogy a bírói gyakorlat épp a téves jogalkalmazást és jogszabály-értelmezést tekinti a felróhatóság körén kívül eső oknak, miközben az eljáró bíróság épp törvénysértő és téves bírói tevékenységével mint ítélkező tevékenységével okozza a kárt. Álláspontja szerint indokolt lenne a kisebb értelmezési és jogalkalmazási tévedéseket a felróhatóság körén kívül állónak elfogadni, de általános jelleggel nem célszerű valamennyi jogalkalmazói tévedést nem felróhatónak minősíteni.²⁰ Borbás Beatrix szintén indokolatlannak tartja a kirívóan súlyos jogsértések doktrínáját, figyelemmel arra, hogy szükségtelenül szűkíti le a kárigények érvényesíthetőségeinek esetkörét.

Legutolsósorban egy speciális, tájékoztatásadással megvalósuló károkozás bírósági gyakorlatát kívánom ismertetni. Szintén következetesen fenntartja a bíróság azt a korábban kialakított gyakorlatot, hogy az ajánlás vagy tanácsadás önmagában vagy egyéb feltételek fennállása esetében sem eredményez kártérítési kötelezettséget. A felelősség egyéb többlettényállási elemek fennállása esetében csak akkor állapítható meg, ha a tanácsadás közrehatott a kárt okozó akaratelhatározás kialakításában. Ez a problémakör hatványozottan jelentkezhethet a bíróság által megtartott ügyfelfogadási napon, amelyen a peres felek kérelmeinek jegyzőkönyvbe foglalásán túl rövid, gyakran jogszabályokra vonatkozó tájékoztatást is ad az igazságügyi alkalmazott. Álláspontom szerint ezen feladat ellátása során már megvalósulhat a nyilvánvalóan egyértelmű jogszabályra vonatkozó téves tájékoztatásadásból fakadó károkozásért való felelősség megállapítása.

Összefoglalásként elmondható, hogy a felróható magatartás – jellemzően – két esetkörre való szűkítése jelentősen behatárolja a károkozási tényállások körét, illetve az alapos kártérítési keresetek számát. A kirívóan súlyos jogsértés miatti felelősségre vonás bírósági gyakorlatának fenntartása mellett szóló érv, hogy ha minden, a peres fél által tévesnek és hibásnak minősített jogértelmezés vagy jogalkalmazás miatt kártérítési per lenne indítható az eljáró bírósággal szemben, az közvetlenül negatívan érintené az eljáró bíró ítélkezési tevékenységét, közvetve hátrányosan befolyásolná az ítélkezés folyamatát, tekintettel arra, hogy pressziót gyakorolna az eljáró bíróra, és súlyosan sértené a pártatlan, független és elfogulatlan bíráskodást. A súlyos jogsértési

17 BH 2013.243.

18 BH 2003. 152.

19 Fuglinszky, 2015, 546.

20 Borbás, 2014, 97.

doktrína ellen ható érv, hogy amíg a bíróságok esetében csak kiemelkedően súlyos jogszabálysértés esetében teszi lehetővé a felelősségre vonást, addig más károkozók, mint például orvosi műhiba perek esetében az orvosok felelősségét enyhébb fokú jogellenes magatartás esetében is megállapíthatónak találja a bírósági gyakorlat. A két károkozó közötti különbségtételnek nincs észszerű indoka, mind a bírótól, mind az orvostól elvárható a lelkiismeretes, magas szintű, szakmai követelményeknek megfelelő munkavégzés. Továbbá a bíróságok sérthetlensége felé hat a felelősségre vonás eseteinek leszűkítése, amely az állampolgárok jogszerű igazságszolgáltatásba vetett bizalmát csökkenti.

2.6. A kár fogalma

A bírósági eljárás keretén belül okozott károkért való felelősség esetében az új Ptk. a különleges felelősségi alakzatnál speciális rendelkezést nem tartalmaz, így a kár fogalma alatt az általános kár fogalmi elemeit értjük, azaz a vagyonban bekövetkező értékcsökkenést, az elmaradt vagyoni előny fogalmát és költségeket, továbbá a nem vagyoni kárt. A kártérítés módjára szintén a Ptk. 6:527. §-ában foglalt rendelkezések az irányadóak, a bíróság az okozott kárért a Ptk. 6:522. § rendelkezései alapján teljes kártérítéssel tartozik. A kár bekövetkeztének és mértékének a bizonyítása a károsultat terheli.

2.7. Sajátos felelősségi alakzat

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (továbbiakban: Pp.) már nem tartalmazza a korábbi, polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 2. § (1) bekezdésében rögzített, a peres eljárások észszerű időben való befejezésének a követelményét, mely szerint *a bíróságnak az a feladata, hogy – összhangban az 1. §-ban foglaltakkal – a feleknek a jogviták elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához és észszerű időn belül történő befejezéséhez való jogát érvényesítse*. Továbbá ennek megsértése esetén járó kártérítésre vonatkozó rendelkezéseket sem.

Ennek oka abban keresendő, hogy az Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdése rögzíti a peres eljárás észszerű időn belül való befejezésének a kötelezettségét, valamint a (2) bekezdés biztosítja ezen rendelkezés megsértése esetén biztosítandó kártérítést. A kártérítési igény a Ptk. 6:548–549. § rendelkezései szerint érvényesíthető.

Kiemelést érdemel azonban a Pp. 2025. augusztus 19. napjától hatályos, peres eljárásban határidő túllépésére alkalmazott 147/A. § (1) bekezdés, mely szerint, *ha a bíróság a számára törvényben megállapított intézkedési határidőt túllépi, a határidő lejártát követő naptól kezdve naponta, a késedelem első napján érvényes, a minimálbér 1,5 százalékának megfelelő mértékű vagyoni elégtételt nyújt hivatalból a felek részére.*²¹

A hivatkozott rendelkezés felróhatóságtól függetlenül a bíróság kötelezettségévé teszi intézkedési határidő túllépése esetén vagyoni elégtétel megfizetését a felek részére. A vagyoni elégtételt az a bíróság nyújtja, amelynek eljárásában a határidő-túllépés megvalósult. Ha az eljáró bíróság nem jogi személy, a vagyoni elégtételt az a jogi

21 www.uj.jogtar.hu (letöltés ideje: 2026. 01. 31.).

személyiséggel rendelkező bíróság nyújtja, amelynek illetékességi területén az eljáró bíróság található.

2.8. Az Európai Bíróság joggyakorlata a tisztességes eljáráshoz való jog és a perek észszerű időtartamához való jog érvényesítéséhez kapcsolódóan

Az Európai Bíróság hatáskörébe tartozik az Európai Unió szerződéseinek értelmezése, az azok rendelkezéseinek megsértéséből fakadó jogviták elbírálása. A Bíróság hatásköre az alapvető emberi jogok megsértése miatti igények elbírálására, a tagállamok ítéleteinek felülvizsgálatára nem terjed ki. Erre tekintettel csak kivételesen fordult elő, hogy a bíróság olyan kártérítési perekben járjon el, amelyeket az eljárások elhúzódása miatti károkozás miatt indítottak a peres felek. Ritka az az eset, amikor az Európai Bíróságnak a tagállami bíróságok előzetes döntéshozatali eljárásának keretén belül kell egy kártérítési jogvita tárgyában állást foglalnia.

Ezzel szemben inkább az jellemző, hogy a Közszolgálati Törvényszék és az Elsőfokú Bíróság előtt folyamatban volt eljárások elhúzódása miatt indult kárigények elbírálásában vett részt.²² Gyakorlatában – a magyar joggyakorlathoz hasonlóan – szintén rögzítette, hogy az eljárások elhúzódása miatti kárigények elbírálása során vizsgálni kell az ügyek sajátos körülményeit, az ügy bonyolultságát, a peres felek és az eljáró hatóságok magatartását és megtett intézkedéseit. Azonban azt is leszögezi, hogy ezen körülmények vizsgálatán túl egyéb körülmények is közrehatnak az eljárások elhúzódásában, így mindig eseti jelleggel, az adott üggyhöz kapcsolódóan kell azt megvizsgálni, hogy mi vezetett az eljárás elhúzódásához. Több ítéletében, így többek között a *Sumitomo Metal kontra Bizottság* ügyben és a *FIAMM kontra Bizottság* ügyben arra az álláspontra helyezkedett, hogy az ügyek összetettsége és bonyolultsága igazolja az eljárás hosszát. A *FIAMM kontra Bizottság* ügyben kimondta továbbá, hogy az eljárás elhúzódása miatti kártérítési igények elbírálása során figyelembe kell venni a jogvitának az érintett szempontjából felmerülő tétjét, az ügy bonyolultságát, a felperes és az érintett hatóságok magatartását, valamint a jogvitában érintett jogkérdés fontosságát is.

Mindezekre tekintettel kijelenthető, hogy a magyar bíróság joggyakorlata és a polgári perrendtartásban rögzített azon kritériumok, amelyek a perek észszerű időn belül való befejezésének a vizsgálatát hivatottak szolgálni, teljes mértékben összhangban állnak az Európai Bíróság joggyakorlatával.

2.9. Eljárásjogi szabályok

A kártérítési perekre vonatkozó eljárásjogi szabályok közül a következő rendelkezések érdemelnék kiemelését. A bírósági jogkörben okozott károk megtérítésére irányuló perek a Pp. 20. § (3) bekezdés a) pont ab) alpont alapján a törvényszék hatáskörébe tartoznak, az elbírálására illetékes bíróság – az általános illetékességi szabályok alapján – az alperes székhelye szerint illetékes – törvényszéki hatáskörű – bíróság. Azonban a pártatlanság elvének érvényesülése érdekében a kártérítési igényt nem bírálhatja el az a bíróság, amely ellen a keresetet előterjesztették, ezáltal a kijelölési szabályok alapján

²² Borbás, 2014, 185.

egy másik, azonos hatáskörű bíróságnak kell az eljárást lefolytatnia és az érdemi döntést meghoznia. Azonban ettől eltérően az állammal szemben indított kártalanítás iránti perek már nem a törvényszék, hanem a járásbíróságok hatáskörébe tartoznak.

A bírósági jogkörben okozott károk megtérítésére irányuló perek tárgyi illetékfeljegyzési jogosak (az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény, továbbiakban: Itv. 62. § (1) bekezdés g) pont), ami azt jelenti, hogy a per megindításakor a felperesnek nem kell eljárási illetéket lerónia, annak viseléséről a bíróság a pert befejező érdemi határozatában dönt. Kiemelést érdemel, hogy az alperesi pozícióban a jogi személyiséggel rendelkező bíróság, azaz a törvényszék, ítéltábla és kúria áll, ezáltal a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény hatályos rendelkezései szerint a bíróságokat azok elnökei mint vezetők képviselik a peres eljárásban. Az elnökök törvényes képviselőként eljárva képviselik a bíróságot, azonban annak sincs akadálya, hogy a képviselőt ellátásával egy ügyvédet bizzon meg, vagy esetlegesen ügyintéző alkalmazottját hatalmazza fel a képviselőt ellátásával. Azonban szükséges kiemelni, hogy az 1/2016. KMPJE határozat alapján az Országos Bírósági Hivatal meghatalmazás alapján szintén képviselheti a kártérítési perben érintett bíróságot.

2.10. Az eljáró bíró személyes felelősségre vonása

Az új Ptk. 6:549. § (1) bekezdése szerint a bírósági jogkörben okozott károkért a jogi személyiséggel rendelkező bíróság mint szervezet tartozik helytállni, az eljáró bíró egyénileg a károsult által kezdeményezett kártérítési perben nem vonható felelősségre. Azonban ez nem jelenti azt, hogy a bíró károkozó magatartása és felelőssége egy külön eljárásban ne kerülne megvizsgálásra és értékelésre. Amennyiben a kártérítési perben eljáró bíróság elmarasztalja az alperesi pozícióban álló bíróságot és az okozott kár megtérítésére kötelezi, akkor bizonyos esetekben, például a peres eljárás észszerű határidőn belüli befejezésének az elmulasztása vagy egyéb mulasztás esetén lehetőség van arra, hogy a kártérítésre kötelezett bíróság egyrészt a Bjt. 101. §-a alapján fegyelmi eljárás keretén belül, másrészt a Bjt. 131. §-ában rögzített eljárás alapján felelősségre vonja az eljáró bírót. Továbbá arra is lehetőséget biztosít a Ptk., hogy a kártérítésre kötelezett bíróság regressz keresettel éljen a kárt személyesen okozó bíró ellen. Ez esetben lehetőség van arra, hogy az eljáró bírót az okozott kár teljes megtérítésére kötelezzék. A szándékos kötelezettségszegés legsúlyosabb esetei az eljáró bíró büntetőjogi felelősségre vonását is eredményezhetik. A bíróság által a kárt okozó bíróval szemben megindított eljárások száma alacsony, illetve a büntetőeljárásban, mint például hivatali visszaélés bűncselekményének elkövetése miatt folyamatban lévő eljárásban való felelősségre vonás is rendkívül ritka, így ezen eljárások kialakult gyakorlatáról még nem beszélhetünk.

A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény (továbbiakban: Bjt) VIII. fejezetében kerültek rögzítésre a bírók személyes felelősségre vonását eredményező fegyelmi felelősségre vonatkozó rendelkezések, valamint a IX. fejezetben a bírók kártérítési felelősségének a szabályai. A témához szorosan kapcsolódó felelősségre vonás szabályait, a dolgozatom korlátozott terjedelmére való tekintettel, csak vázlatosan kívánom ismertetni.

A Bjt. 101. §-a szerint a bírák fegyelmi és az ezzel összefüggő kártérítési és személyiségi jogsértés miatti ügyeiben, a bírói állaspályázati eljárás során benyújtott kifogások elbírálása iránti eljárásban, továbbá a 71/A. § (3)–(6) bekezdése szerinti kizárási kérelem elbírálása iránti eljárásban, a bíró munkájának szakmai értékelésével és vezetői munkájának értékelésével szemben előterjesztett jogorvoslati eljárásokban, az alkalmatlansági eljárásban, valamint a 42. § (6)–(8) bekezdése szerinti összeférhetlenségi eljárásban a Budapest területén működő ítélőtábla mellett elsőfokú szolgálati bíróság (a továbbiakban: elsőfokú szolgálati bíróság), a Kúria mellett másodfokú szolgálati bíróság (a továbbiakban: másodfokú szolgálati bíróság; a továbbiakban együtt: szolgálati bíróság) jár el.²³

A törvény fenti rendelkezésének az volt a célja, hogy a bírák személyét érintő, fegyelmi eljárások vagy egyéb, kártérítéshez vagy munkájának szakmai értékeléséhez kapcsolódó jogvitákat egy független és pártatlan bírói fórum mindenféle befolyástól mentesen bírálja el.

A törvény a bírák fegyelmi felelősségre vonását fegyelmi vétség vétkes elkövetése esetében, azaz a 105. § a) és b) pontja alapján a szolgálati viszonyával kapcsolatos kötelezettségek megszegése és az életmódjával, magatartásával a bírói hivatás tekintélyét sértő vagy veszélyeztető magatartása miatt teszi lehetővé. Amennyiben a kártérítési perben eljáró bíróság a kereseti kérelem alapossága esetében marasztalja el a bíróságot, és az általa megállapított tényállásban az eljáró bíró részéről olyan súlyos jogsértést állapít meg, ami a vétkes kötelezettségszegés fogalmának megfelel, az maga után vonhatja a bíróval szembeni fegyelmi eljárás megindítását. A törvény a szolgálati viszonnal összefüggő kötelezettség vétkes megszegését rögzíti, ami jelentős részben egy intézkedési kötelezettség elmulasztását vagy késedelmes teljesítését jelentheti, valamint jogszabályban rögzített határidő be nem tartását, de jellemzően valamilyen jogszabály által előírt kötelezettség megtételének a hiányát vagy hibás teljesítését. A Bjt. 36–37. §-ai tartalmazzák a bíró kötelezettségeit, amelyek közül kiemelés érdemel a 37. § (3) bekezdésében rögzített, a perek észszerű időn belül való befejezésének a követelménye. Álláspontom szerint, amennyiben a per elhúzódása – ezen belül a határidők súlyos megsértése – alapozza meg a kártérítési igény alaposságát, amelyet az eljáró bíró vétkes közrehatása idézett elő, az már megalapozza a bíró fegyelmi felelősségét. Az eredményes kártérítési pereket követő fegyelmi eljárások lefolytatása ritka, de nem példa nélküli jelenség. Véleményem szerint a bíró fegyelmi felelősségre vonásának akkor lehet helye, ha a kirívóan súlyos jogsértés és a szolgálati viszonnal kapcsolatos kötelezettségek megszegése egybeesik, azaz a bíró az eljárás során olyan jogszabályi kötelezettségének nem tesz eleget, amelynek elmulasztása és a kár bekövetkezése között ok-okozati összefüggés egyértelműen megállapítható.

A bíró személyes felelősségre vonása csak a bíróság mint munkáltató által lehetséges. Ezt a szabályt rögzíti a Bjt. 106. § (2) bekezdése, amely kimondja, hogy a fegyelmi eljárást a jogi személyiséggel rendelkező bíróságok elnökei, azaz a kúria, ítélőtábla és törvényszék elnökei kezdeményezhetik az elsőfokú szolgálati bíróság elnökénél. Amennyiben a lefolytatott fegyelmi eljárás keretében az eljáró bíró felelősségét állapították meg, akkor kimondják vétkességét, és a Bjt. 124. § (1) bekezdésben rögzített

23 www.uj.jogtar.hu (letöltés ideje: 2026. 01. 31.).

fegyelmi büntetést alkalmazzák vele szemben, azaz feddés, megrovás, egy fizetési fokozattal való visszavetés, két fizetési fokozattal való visszavetés, vezetői tisztségből való felmentés, bírói tisztségből való felmentés indítványozása. Amennyiben a fegyelmi eljárást a kártérítési perrel összefüggésben, annak következményeként folytatták le, a fegyelmi felelősségre vonás nem eredményezi a bíró részéről az általa okozott kár megtérítését, azonban a szankció olyan fokozatainak alkalmazását teszi lehetővé, amely enyhébb esetekben felelősségteljesebb és lelkiismeretesebb, magasabb színvonalú munka elvégzésére ösztönzi a károkozó bírót, míg súlyosabb esetekben a pálya elhagyására is kényszeríti őt.

Azonban jogosan vetődik fel a kérdés, hogy ha a bíró ítélezése során tévesen alkalmazza a jogszabályokat, vagy téves jogértelmezést végez, azonban kártérítési per megindítására nem került sor, és még kirívó jogsértés sem következik be, akkor fegyelmi eljárás lefolytatásának van-e helye. Álláspontom szerint ekkor nem fegyelmi felelősségre vonásnak, hanem a bíró szakmai alkalmatlanságának megállapítása iránti eljárás kezdeményezésének van helye a bíróval szemben a Bjt. 81. §-a alapján.

A kárt okozó bíró személyes felelősségre vonásának következő és jellemzőbb esete a bíró károkozó tevékenysége miatti munkáltató általi felelősségre vonása. Amennyiben tehát a bírósági jogkörben bekövetkező károkozás miatti kártérítési per eredményes, és az alperesi pozícióban lévő bíróságot elmarasztalják, a törvény lehetőséget biztosít a bíróság számára, hogy a felperes részére teljesített kártérítési összeget mint a munkáltatónak okozott kárt – annak jogszabályban meghatározott részét – követelje a kárt ténylegesen okozó bírótól.

*A Bjt. 131. § (1) bekezdése szerint a bíró a szolgálati viszonyából eredő kötelezettségének szándékos vagy súlyosan gondatlan megszegésével a munkáltatónak okozott kárért anyagi felelősséggel tartozik, továbbá tőle a munkáltató az okozott személyiségi jogsértés miatt sérelemdíjat követelhet.*²⁴

*A 131. § (2) bekezdése alapján a bíró felelőségét, a kár bekövetkeztét és mértékét, valamint a személyiségi jogsértést a munkáltatónak kell bizonyítania.*²⁵

A fenti rendelkezések tehát a bíró anyagi felelőségét rögzítik a munkáltatónak okozott kárért, amelybe egyértelműen beletartozik a korábban, a bírósággal szemben megindított és alapos kártérítési per miatt a károsultnak megfizetett kártérítési összeg is. A károsult mint felperes részére a bíróság mint alperes által megfizetett kártérítés a bíróságnál mint munkáltatónál kárként jelentkezik. Ezen kár megtérítését a bíróság a kárt okozó bírótól követelheti. Azonban arra is lehetőséget biztosít a jogszabály, hogy a bíróság mint munkáltató a személyiségi jog megsértése miatt sérelemdíjat követeljen az eljáró bírótól. A 131. § (2) bekezdése alapján azonban rögzíti, hogy a bíróság bizonyítási kötelezettsége mire terjed ki: a bíró felelőségét, a kár bekövetkeztét és mértékét, valamint a személyiségi jogsértést a bíróságnak kell bizonyítania.

A 132. § szerint a bíró háromhavi illetménye erejéig felel, illetve kötelezhető sérelemdíj megfizetésére, ha a kárt, illetve a személyiségi jogsértést súlyosan gondatlan magatartásával

24 uj.jogtar.hu (letöltés ideje: 2026. 01. 31.).

25 www.uj.jogtar.hu (letöltés ideje: 2026. 01. 31.).

okozta. Szándékos károkozás, illetve személyiségi jogsértés esetén a bíró a teljes kárösszegért felel, illetve a sérelemdíj megfizetésére – illetménye összegétől függetlenül – kötelese.²⁶

A törvény rögzíti továbbá a kártérítési mértékére vonatkozó rendelkezést, illetve különbséget tesz a súlyosan gondatlan magatartással okozott kár és a szándékos károkozás között. Amennyiben tehát a bíró a kárt vagy a személyiségi jogsértést súlyosan gondatlan magatartásával okozta, akkor háromhavi illetményével felel az okozott kárért vagy jogsértésért. Amennyiben azonban szándékos magatartásával idézte elő a károkozást vagy a személyiségi jog megsértését, akkor a bíró a teljes kárösszegért felel. Ez a rendelkezés azért minősül rendkívül súlyos jogkövetkezménynek, mert az eljáró bíró a teljes kár megtérítésére kötelezi, tekintet nélkül az illetményére.

Végül, de nem utolsósorban szükséges megemlíteni a 134. § (1) bekezdésben levő előírást, amely rögzíti, hogy *ha bíró a kárt, illetve a személyiségi jogsértést fegyelmi vétség elkövetésével összefüggésben okozta, a kártérítési felelősséget, illetve a személyiségi jogsértés miatt érvényesíthető igényeket a fegyelmi eljárás keretében kell elbírálni.*²⁷ Azonban a fegyelmi vétséggel össze nem függő kártérítési és sérelemdíj megfizetése iránti ügyben már értelemszerűen nem kell fegyelmi eljárást lefolytatni, a bíró kártérítési felelősségét, illetve a sérelemdíj iránti követelést a munkáltatói jogkör gyakorlója – a kár tudomására jutásától számított 60 napon belül – indokolt határozattal bírálja el. Azonban a kártérítési, illetve a sérelemdíj megfizetése iránti eljárásra a fegyelmi eljárás szabályait kell megfelelően alkalmazni. Amennyiben a bíró a munkáltató határozatával nem ért egyet, akkor a határozata ellen a bíró 15 napon belül bírósághoz fordulhat.

A fentiekre való tekintettel láthatjuk, hogy a bíró „felelőtlensége” már a múlté. A bírósági jogkörben megvalósuló károkozásért a bíró ugyan nem vonható személyesen felelősségre egy kártérítési perben, azonban felelősségének a megvizsgálására és megállapítására egyéb eljárásokban elengedhetetlenül sor kerül. Amennyiben a fenti eljárásokban megállapításra kerül a bíró felelőssége a bekövetkezett kárért, az anyagi jogi és büntetőjogi jogkövetkezményeket von maga után.

3. A személyiségi jogok megsértése és annak következménye

3.1. A személyiségi jogok védelmének szükségessége

A dolgozatom témájára való figyelemmel azért tartom fontosnak közelebbről is megvizsgálni ezen jogokat és megsértésük esetén alkalmazott jogkövetkezményeket, mert egyre elterjedtebb, hogy a peres felek vélt vagy valós sérelmeik, emberi méltóságukat vagy becsületüket vagy egyéb személyiségi jogaikat ért sérelmek miatt személyiségi jogi pereket kezdeményeznek a bíróság, sőt az eljáró bírókkal szemben. A perek egyre növekvő számát egyrészt az indukálja, hogy a peres felek, ezen belül jellemzően a peresztes felek a peres eljárás sikertelensége, az őket ért akár anyagi, akár erkölcsi

²⁶ www.uj.jogtar.hu (letöltés ideje: 2026. 01. 31.).

²⁷ www.uj.jogtar.hu (letöltés ideje: 2026. 01. 31.).

veszteség miatt elégtételt kívánnak venni a jogot szolgáltató bíróságon. Másik oldalról azonban el kell mondani, hogy gyakran a bíró a tárgyalás vezetése vagy a rendjének fenntartása érdekében tett intézkedései is alapul szolgálhatnak egy személyiségi jogi perhez.

A hatályos polgári perrendtartás 235–236. §-aiban rögzített, a tárgyalás rendjének fenntartása érdekében tett intézkedések alkalmazása esetében, annak ellenére, hogy maga a törvény teszi lehetővé az alkalmazásukat, a peres felek gyakran sértve érzik magukat, személyük elleni támadásként értékelik azokat. A felek ezen vélt sérelmeiket – valamilyen személyiségi jog megsértésére való hivatkozással – a bírósággal szembeni személyiségi jogi perekben kívánják orvosolni.

A Werbőczy által megfogalmazott „jó bíró” kritériumait a mai bírói társadalom számára továbbra is követendő iránymutatásnak tartom. Azonban ezen túlmenően a Bírói Etikai Kódexben megfogalmazott, a magánéletben és a hivatás gyakorlása során tanúsított magatartás előírásait is kötelező érvényűnek találok a bírók számára. Véleményem szerint az az udvarias, tisztelettudó bíró, aki tartózkodik a tárgyaláson a sértő megjegyzések és minősítések megtételétől, nem szolgáltatathat alapot egy eredményes személyiségi jogi perhez.

A személyiségi jogok elsődleges feladata, hogy az ember személyiségéből eredő olyan jogokat részesítsen védelemben, amelyek az embert emberré teszik. A személyiségi jogok kategóriája erre való tekintettel szűkebb, mint az emberi jogok fogalma, így nem tartozik bele a fogalomba sem a politikai, sem a gazdasági, szociális vagy kulturális jogok köre. Az új Ptk. 2:42. § (2) bekezdése egyértelműen rögzíti, hogy a személyiségi jogok az emberi méltóságból fakadnak. A Ptk 2:42. § és 43. §-ai a személyiségvédelem generálklauzuláját, valamint a külön nevesített személyiségi jogok megsértésének az eseteit sorolja fel, azaz az élet, a testi épség és az egészség megsértését; a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértését; a személy hátrányos megkülönböztetését; a becsület és a jó hírnév megsértését; a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértését; a névviseléshez való jog megsértését, valamint a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértését. Ez a felsorolás értelemszerűen nem az alanyi jogot tartalmazza, hanem az annak megsértését eredményező helyzetet. A nevesített jogok nem merítik ki a személyiségi jogok teljes körét, csak példálózó jelleggel sorolja fel a törvény a legtipikusabban előforduló jogokat.

3.2. Az objektív és szubjektív szankciók

Az új Polgári Törvénykönyv külön nevesíti a személyiségi jogokat és azok megsértése esetében alkalmazható jogkövetkezményeket.²⁸ A kiszabásra kerülő szankciók vegyes jellegűek, vannak közöttük erkölcsi jellegűek, pl. a megfelelő elégtételadás, és vannak vagyoni jogi jellegűek, mint pl. a kártérítés. A szankciók sokféleségét egyrészt az indokolja, hogy a személyiségsértő magatartások is rendkívül változatosak. Másrészt a szankciók esetében megkülönböztetünk objektív és szubjektív jogkövetkezményeket is attól függően, hogy a jogkövetkezmény alkalmazhatóságához elegendő-e a jogsértés

²⁸ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, I. Opten Informatikai Kft., 2014, 312–324.

puszta ténye, vagy szükséges a felróható magatartás bizonyítása. Szubjektív szankciónak minősül a kártérítés és sérelemdíj.

A Polgári Törvénykönyv 2:51. § (1) bekezdése szerint a felróhatóságtól független szankciók a következők: *Akit személyiségi jogában megsértének, a jogsértés ténye alapján – az elévülési időn belül –, az eset körülményeihez képest követelheti:*

- a) a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;
- b) a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;
- c) azt, hogy a jogsértő adjon megfelelő elégtételt, és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot;
- d) a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő mivoltától való megfosztását;
- e) azt, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint.²⁹

A felróhatóságtól független szankciók lényege, amennyiben megvalósul a személyiségi jogsértés, valamint a sérelem és a jogsértő magatartás közötti okozati összefüggés fennáll, akkor nem kell külön bizonyítani, hogy a jogsértő személy felróhatóan járt-e el, illetve ki tudja-e menteni magát. A jogsértés tényének bírósági megállapítása reparációs és prevenció funkciókat tölt be, ugyanis azáltal, hogy a bíróság megállapítja, hogy a sértettel szemben elkövetett cselekmény jogsértés, egyben kifejezi a szolidaritását az állam és a jog nevében a sértett mellett. A jogsértés abbahagyására és a jogsértéstől való eltiltásra kötelezés szintén restitúciós jellegű, jellemzően a jó hírnév és becsület megsértése vagy a személyes adatokkal való visszaélés esetében alkalmazható szankció. A jogsértés abbahagyására akkor kötelezik a felet, ha jogsértéssel előidézett állapot folyamatosan fennáll, míg az eltiltás alkalmazása akkor indokolt, ha alaposan tartani lehet attól, hogy a jogsértő a cselekményét megismétli. Az elégtételadásra kötelezés célja, hogy a bíróság arra kötelezi a felet, hogy ismerje el a cselekmény jogsértő jellegét és fejezze ki a megbánását, mindezt olyan széles körű nyilvánosság előtt tegye meg, mint amely előtt a jogsértés is megtörtént. A sérelmes helyzet megszüntetése, a helyreállítás és megsemmisítésre kötelezés jogkövetkezményét csak folyamatosan fennálló személyiségi jogsértések esetében lehet alkalmazni a jogsértést ténylegesen elkövető személlyel szemben. A jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésére kötelezés szintén objektív szankció, amely a jogsértéssel előállt vagyoni előny károsult részére való átengedésének kötelezettségét jelenti.

A Ptk. 2:52. § (1) bekezdése szerint, akit személyiségi jogában megsértének, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért.³⁰

Az új Ptk 2:53. §-a szerint, aki személyiségi jogainak megsértéséből eredően kárt szenved, a jogellenesen okozott károkért való felelősség szabályai szerint követelheti a jogsértőtől kárának megtérítését.³¹

29 www.uj.jogtar.hu (letöltés ideje: 2026. 01. 31.).

30 www.uj.jogtar.hu (letöltés ideje: 2026. 01. 31.).

31 www.uj.jogtar.hu (letöltés ideje: 2026. 01. 31.).

Az új Ptk. a szubjektív szankciók körébe sorolja a kártérítés és sérelemdíj fogalmát.³² Azonban a sérelemdíj szubjektív jellege erősen vitatott, tekintettel arra a körülményre, mely szerint amennyiben bekövetkezett a személyiségi jog megsértése, akkor nem szükséges bizonyítani a jogsértő fél felróható magatartását, amely egyértelműen az objektív felelősség irányába hat. A jogsértés tényén kívül nem szükséges bizonyítani további hátrány bekövetkezését, a jogsértés ténye önmagában megalapozza a sérelemdíjra vonatkozó igény alaposságát. A sérelemdíj funkciója kettős, egyrészt kompenzációt jelent a sérelmet szenvedő félnek az őt ért sérelemért, másrészt magánjogi jellegű büntetésnek is tekinthető, preventív jellege is van. A sérelemdíj mértékét a bíróság az eset körülményeire való tekintettel egy összegben határozza meg. A körülmények közül kiemelkedően fontos a jogsértés súlyának, ismétlődő jellegének a vizsgálata, továbbá a felróhatóság mértékének a figyelembevétele, valamint a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatásának az elemzése. A sérelemdíj kártérítéshez való viszonyának a szoros kapcsolatát jelzi, hogy a 2:52. § (2) bekezdés előírja, hogy a sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire – különösen a sérelemdíjra köteles személy meghatározására és a kimentés módjára – a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni. Fontos kiemelni, hogy a sérelemdíj megfizetésére kötelezett személy rendszerint a jogsértés elkövetője. Azonban előfordulhatnak olyan esetek, amikor a jogsértés elkövetője és a felelősségre vonható személy elválik egymástól, ezen esetekben a sérelemdíj megfizetésére azt kell kötelezni, aki a jogsértésért felelősségre vonható.

Az új Ptk 2:53. §-a arra is lehetőséget biztosít, hogy a sértett fél személyiségi jogainak a megsértése esetében kártérítést követeljen a sérelmet okozó féltől. A kártérítés iránti igényt mind a szerződéssel okozott, mind a szerződésen kívüli károkért való felelősség szabályai szerint lehet érvényesíteni, eltérő rendelkezéseket a Polgári Törvénykönyv nem fogalmaz meg a személyiségi jogok megsértése esetében. Erre való tekintettel elkülönül egymástól a sértettet mint károsultat terhelő bizonyítási kötelezettség szabályai, valamint a sértőre mint károkozóra vonatkozó kimentési szabályok rendszere.

3.3. A személyiségi jogok bíróság általi megsértése és szankciói

Az új Ptk. 2:51. § (3) bekezdése szerint, ha bírósági vagy ügyészségi jogkörben eljáró személy sért személyiségi jogot, az (1) bekezdésben foglalt szankciókat bírósági jogkörben eljáró személy esetén a bírósággal, ügyészségi jogkörben eljáró személy esetén a Legfőbb Ügyészséggel szemben kell érvényesíteni. Ha az eljáró bíróság nem jogi személy, az igényt azzal a bírósággal szemben kell érvényesíteni, amelynek elnöke a nem jogi személy bíróság bírái tekintetében az általános munkáltatói jogkört gyakorolja.³³

A személyiségi jogok bírósági jogkörben eljáró személy általi megsértése esetében különbséget kell tennünk az objektív és szubjektív szankciók között, valamint az igényérvényesítés módja és eljárásai között.

Amennyiben a személyiségi jogok megsértése bírósági jogkörben eljáró személy által következik be, akkor a sértett választásától függ, hogy kereseti kérelmében az

32 A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, I., Opten Informatikai Kft., 2014, 325, 328–332.

33 www.uj.jogtar.hu (letöltés ideje: 2026. 01. 31.).

objektív vagy szubjektív szankciók alkalmazását kéri-e a bíróságtól, vagy esetleg mindkettőt, választása meghatározza az eljárás folyamatát és a bizonyítási kötelezettséget is. A 2:51. § (3) bekezdés lehetővé teszi a felrőhatóságtól független szankciók alkalmazását a bírósági jogkörben eljáró személy által megsértett személyiségi jogok esetében. Ezen szankciók részletes ismertetésével nem kívánok foglalkozni, azonban indokoltnak tartom kiemelni, hogy ezen személyiségi jogok megsértéséből fakadó igényeket – a Ptk. hivatkozott rendelkezése szerint – kifejezetten a jogi személyiséggel rendelkező bíróságokkal szemben lehet érvényesíteni. Azonban ettől eltérően teljes mértékben ellentmondó joggyakorlat alakult ki hazánkban a Kúria és az Ítélőtáblák között. Ezen ellentmondás feloldására jogegységi eljárást kezdeményeztek, amely eljárás során született határozatot röviden kívánom ismertetni.

A Kúria Polgári Kollégiumának 2015. El.II.JE/P.1–3. szám alatti jogegységi határozat meghozatalának mellőzéséről szóló végzése. A Pécsi Ítélőtábla elnöke jogegységi eljárás lefolytatását kezdeményezte abban a kérdésben, hogy amennyiben jogi személy tagja, alkalmazottja más személyiségi jogát megsérti, akkor az objektív szankciók alkalmazása érdekében kik perelhetők: kizárólag a jogi személy, vagy a jogi személy mellett a nevében eljáró természetes személy is. A Fővárosi, a Győri és Debreceni Ítélőtábla gyakorlata szerint az objektív jogkövetkezmények csak a jogi személlyel szemben érvényesíthetőek. Ezzel szemben a Kúria gyakorlata az, hogy a személyiségi jogok megsértéséért mind a jogi személy, mind a nevében eljáró természetes személy vagy mindkettő perelhető és helytállásra kötelezhető. A gyakorlat szerint a személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani, annak megsértésére senki sem jogosult, még a jogi személy nevében eljáró természetes személy sem. A jogegységi határozat rögzíti, hogy a hatályos Polgári Törvénykönyv nem tartalmaz olyan általános szabályt, amely előírja, hogy akinek a személyiségi jogát megsértik, az objektív szankciót kívül szemben kell érvényesíteni. A Ptk. egyedül a közigazgatási, a bírósági és ügyészségi jogkörben eljáró személy általi személyiségi jog megsértése esetében határozza meg egyértelműen azt, hogy az objektív szankciókat és a sérelemdíjat kívül szemben kell érvényesíteni. Erre való figyelemmel a Kúria Jogegységi Tanácsa nem látott lehetőséget arra, hogy a jogi személy nevében eljáró természetes személy személyiségi jogot sértő magatartásért perelhető személyek körét egyértelműen meghatározza. Amennyiben egyértelműen meghatározná a perelhető személyek körét, akkor elvonná az egyedi ügyben ítélező bíróság mérlegelési körét.

Mint láthatjuk, a kialakult ellentmondó joggyakorlat feloldásában a Kúria nem foglalt egyértelműen állást, az egyedi ügyekben eljáró bíróságok mérlegelési körébe utalta a személyiségi jogok megsértése miatt perelhető személyek körét.

Az új Ptk. azonban arra is lehetőséget biztosít, hogy a sérelmet szenvedő fél sérelemdíj megállapítása iránt terjessze elő az igényét. Azonban arra vonatkozóan, hogy a sértett mint felperes kívül szemben, azaz a bírósággal vagy az eljáró bíróval szemben terjesztheti elő a kereseti kérelmét, a Ptk. 2:52. § (2) bekezdésének és a 6:549. § (1) bekezdésének együttes alkalmazása adja meg a választ. A Ptk. 2:52. § (2) bekezdése akként rendelkezik, hogy a sérelemdíj-fizetésre kötelezés esetében – különösen a sérelemdíjra köteles személy meghatározására – a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni. Amennyiben tehát a személyiségi jog megsértésére a bírósági eljárásban

kerül sor, és a sértett fél sérelemdíj iránti igényt kíván érvényesíteni, akkor a szerződésen kívüli károkozás, azon belül a bírósági jogkörben okozott károkért való felelősség szabályait kell alkalmazni. A 6:549. § (1) bekezdés azonban rögzíti, hogy bírósági jogkörben okozott károkért való kárigényt a jogi személyiséggel rendelkező bírósággal szemben kell előterjeszteni, ezáltal a sérelemdíj iránti igényt is a bírósággal szemben kell érvényesíteni.

A kárigények esetében szintén a fent ismertetett szabály érvényesül, amennyiben tehát a bírósági jogkörben eljáró személy sérti meg a fél személyiségi jogait, akkor szintén a Ptk. 6:549. § (1) bekezdése alapján a bírósággal szemben lehet érvényesíteni.

Véleményem szerint a személyiségi jogok megsértése miatt alkalmazható objektív és szubjektív szankciók esetében a Ptk. egyértelműen fogalmaz, amikor kimondja, hogy a bírósági jogkörben eljáró személy általi személyiségi jog megsértése esetében a bíróság az, aki felelősségre vonható, és akivel szemben a szankció alkalmazható. Ezen rendelkezésre való tekintettel a bíró személyes felelősségre vonásának nincs helye.

4. Nemzetközi jogrend

4.1. Az igazságszolgáltatási alapelvek deklarálása a nemzetközi egyezményekben

Az igazságszolgáltatási alapelvek, ezen belül a tisztességes eljáráshoz való jog, a bírósági jogkörben okozott károkért való helytállási kötelezettség és a büntetőeljárás során okozott károkért való felelősség követelményeinek alapelvi és egyben nemzetközi szintű megfogalmazására és deklarálására a II. világháborút követő időszakban létrejött nemzetközi egyezményekben került először sor. A nemzetközi egyezmények vitathatatlan érdeme, hogy azáltal, hogy a tagállamok csatlakoztak ezen egyezményekhez, és azokat átemelték belső jogrendjükbe, az egyezményekben megfogalmazott alapelvek az országok alkotmányaiban is megfogalmazásra kerültek. Majd az alapelveknek megfelelő anyagi és eljárásjogi szabályok megalkotásával ezen elvek a gyakorlati, mindennapi életben is érvényesítésre kerültek, ezáltal az alapvető emberi jogok védelméhez és érvényre juttatásához jelentős mértékben hozzájárultak.

A dolgozatom témája szempontjából három nemzetközi egyezmény igényel kiemélést. Az 1948. december 10. napján az Egyesült Nemzetek Szövetsége által elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 10. cikke a tisztességes eljáráshoz való jog alapelvét akként fogalmazta meg, hogy³⁴ *minden személynek teljesen egyenlő joga van arra, hogy ügyét független és pártatlan bíróság méltányosan és nyilvánosan tárgyalja, s ez határozzon egyrészt jogai és kötelezettségei felől, másrészt minden ellene emelt bűnügyi vád megalapozottsága felől.*

34 www.menszt.hu (letöltés ideje: 2026. 01. 31.).

Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése által 1966. december 16. napján elfogadott és Magyarországon az 1976. évi 8. törvényerejű rendelettel kihirdetett Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egységokmányában került először rögzítésre a tisztességes eljárás elveként ismert, mind a polgári, mind a büntetőeljárásban érvényesülő azon követelmény, mely szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy akár polgári ügyét, akár az ellene emelt vádat egy független, pártatlan bíróság igazságos és méltányos eljárás keretén belül bírálja el. Ezen egyezmény tartalmazza először azokat a büntetőjogi garanciákat, amelyek a jogellenesen alkalmazott kényszerintézkedések és téves bírósági döntések esetében az állam kártalanítási kötelezettségét írják elő. Az egyezmény 9. cikkének 5. pontja rögzíti a büntetőeljárás során alkalmazott jogsértő kényszerintézkedések esetében a kártalanításra való jogosultságot, továbbá a 14. cikk 6. pontja előírja, *amikor valakit bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen elítélnék, és ezt követően az elítélését hatályon kívül helyezik vagy kegyelemben részesítik azért, mert egy új vagy újonnan feltárt tény azt bizonyítja, hogy téves döntés született, azt a személyt, aki ilyen elítélés következtében büntetést állt ki, a törvénynek megfelelően kártalanítani kell, kivéve ha bizonyítást nyer az, hogy a nem ismert ténynek kellő időben való fel nem tárása teljesen vagy részben neki róható fel.*³⁵

Az Európa Tanács által 1950. november 4. napján elfogadott és Rómában kihirdetett Emberi Jogok Európai Egyezménye, amelyet Magyarországon az 1993. évi XXXI. törvény hirdetett ki, az alapvető szabadságjogok és igazságszolgáltatási alapelvek széles skáláját tartalmazta. Az Egyezmény 5. cikkének 5. pontja szintén előírja a kártalanításra való jogosultságot a jogellenesen végrehajtott kényszerintézkedések esetében, míg a 6. cikk 1. pontja a tisztességes tárgyaláshoz való jog és a perek észszerű időn belül való befejezettségének a követelményét rögzíti. Azonban a kártalanítás szempontjából a legfontosabb szabályt a hetedik jegyzőkönyv 3. cikke rögzíti, amely szerint, *ha büntetőügyben hozott jogerős elmarasztaló ítéletet utóbb megsemmisítenek, vagy az elítéltet kegyelemben részesítik azért, mert új vagy újonnan feltárt tények bizonyítják, hogy bírói tévedés történt, azt a személyt, aki ezen ítélet folytán büntetést szenvedett el, kártalanítani kell az adott államban érvényes törvényeknek vagy joggyakorlatnak megfelelően, hacsak be nem bizonyítják, hogy a tények nem kellő időben való felfedése teljesen vagy részben az elítéltnek róható fel.*³⁶

A fentiekre való tekintettel láthatjuk, hogy az igazságszolgáltatási alapelvek, ezen belül a büntetőeljárás és polgári eljárás során megfogalmazott garanciák mind közvetve, mind közvetlenül az alapvető emberi jogokat hivatottak szolgálni és védeni. A tisztességes eljáráshoz való jog, a perek észszerű időben való befejezésének a követelménye vagy a kártalanítás kötelezettségének jogszabályi előírása egyrészt a bírósági eljárás jogszabálynak megfelelő lefolytatását követelik meg, másrészt az eljárások során bekövetkező jogsértések orvoslásának az egyértelmű kötelezettségét rögzítik. Figyelemmel arra, hogy hazánk valamennyi fenti egyezményhez csatlakozott, ezen nemzetközi egyezmények Magyarországon is kihirdetésre kerültek és kötelező érvényűvé váltak. A megállapodásokban rögzített alapelveknek megfelelő eljárásjogi rendelkezések mind a polgári perrendtartásról szóló törvényben, mind a büntetőeljárásról

35 www.uj.jogtar.hu (letöltés ideje: 2026. 01. 31.).

36 www.uj.jogtar.hu (letöltés ideje: 2026. 01. 31.).

szóló törvényben rögzítésre kerültek. Ezáltal a jogsérelmet szenvedett állampolgárok állammal vagy a bíróságokkal szembeni igényérvényesítésének alapjául szolgálnak.

4.2. Az Európai Unió jogrendje

Általánosságban elmondható, hogy az Európai Bíróság eseti jelleggel, az előtte a közösségi jog megsértése miatt folyamatban lévő eljárásokban és ítéletekben fogalmazta meg a kártérítési jog általános érvényű fogalmait és kritériumait, amelyeket a későbbi döntései során szintén alkalmazott és egyben továbbfejlesztett. Az Európai Bíróság joggyakorlatában elsődlegesen a tagállami jogalkotással okozott károkért való felelősség területén jelent meg először, hogy a Bíróság a kárfelelősség kérdéskörét részletesebben vizsgálta.³⁷ A Frankovich-ügyben hozott ítéletben került rögzítésre először a kárfelelősség azon három kritériuma, amelyet a Bíróság a károkozásért való felelősség megállapításánál minden esetben vizsgál. Ezek a következők: a közösségi jog az egyének számára biztosítson jogokat, ezek a jogi normák kötelező érvényűek legyenek, és ok-okozati összefüggés álljon fenn az állam kötelezettségzegése és az érintett személy kára között. A kártérítési felelősség kritériumait tovább finomította a Bíróság a Factortame-ügyben, amelyben kimondta, hogy a magánszemélyek számára jogot biztosító közösségi norma mellett megkövetelik a tagállami jogsértés kellően súlyos jellegét és a közvetlen ok-okozati összefüggést a kár és a tagállam kötelezettségzegése között.

Az Európai Bíróság ezt követően kezdett foglalkozni a tagállamok igazságszolgáltatása által okozott károkért való felelősség kérdésével.³⁸ Ezen belül kiemelés érdemel a Köbler-ügy, amelyben a közösségi jog felróható megsértésével magánszemélynek okozott károkért való tagállami felelősséget vizsgálta közelebbről. A jogeset lényege, hogy a felperes azért nyújtott be keresetet, mert álláspontja szerint a legfelsőbb közigazgatási bíróság egy ítélete megsértette a közösségi jogot, és neki ebből kára keletkezett. A Bíróság döntésének a lényege, hogy az állami kárfelelősségre vonatkozó közösségi joggyakorlatot sértené, ha nem lenne olyan jogi lehetőség, amely biztosítja a magánszemélyek számára a kártérítés lehetőségét, ha a bíróság döntése a közösségi jogot sértené és ezzel kárt okoznak. Az ítéletben vizsgálta továbbá a bírósági határozat jogerejének és a bíró személyes függetlenségének az elvét is. Rámutatott arra, hogy amennyiben a peres eljárásban az állam felelőssége megállapításra kerül, és kötelezik az államot az okozott kár megtérítésére, az nem szükségképpen érinti a kárt okozó bírósági határozat jogerejét, nem szükségszerű, hogy a bíróság döntése megváltoztatásra kerüljön. Az állam kárfelelősségének a megállapítása és a bíró személyes függetlensége között nincs szoros összefüggés, az állami felelősség megállapítása nincs jelentős behatással a bíró függetlenségére. Rögzíti továbbá, hogy az állam felelőssége a károkozásért csak akkor állapítható meg, amennyiben a következő hármas kritérium teljesül: követelmény, hogy a megsértett jogszabály jogot állapítson meg a magánszemélyek részére, kirívóan súlyos jogsértésnek kell bekövetkeznie, és közvetlen ok-okozati összefüggésnek kell fennállnia a kár és a kötelezettség megsértése között.

37 Borbás, 2014, 172–173.

38 Borbás, 2014, 176–177.

Kiemelést érdemel a tagállami bíróságok jogértelmezési tévedéseiből eredő károkért való felelősség témaköre.³⁹ Az Európai Bíróság a TDM SpA fuvarozási vállalat ügyében fogalmazta meg azon kritériumokat, amelyeket egy tagállami bíróságnak jogértelmezési tévedés miatt indított kártérítési perben vizsgálnia kell, azaz a megsértett jogszabály egyértelmű vagy többféle értelmezésre ad-e lehetőséget, a jogsértés szándékosága, a téves jogalkalmazás kimenthető-e, illetve a bíróság előzetes döntéshozatali eljárásra utalta-e az ügyet. Az ítélet rögzíti továbbá, hogy a téves jogértelmezés okozhat leggyakrabban kárt a magánszemélynek, így ezek a kárigények szolgálnak leginkább jogalapot a kártérítési perekhez. Ezért, amennyiben a tagállam kizárja a felelősséget ezen kárigények miatt, az sértené a közösségi jogot.

Mindezekre való tekintettel megállapítható, hogy a Bíróság jellemzően a közösségi jog megsértése esetében felmerült jogvitákban járt el, és az egyedi ügyekben megfogalmazott kártérítési elveit és kritériumrendszerét az évtizedek során folyamatosan fejlesztette és tágitotta. Mind a korábban ismertetett, a perek észszerű időben való befejezésének a kritériumrendszerét, mind a kirívó jogsértés doktrínáját vagy a téves jogértelmezés téziséit a közösségi jog tagállamok, ezen belül a bíróságok általi megsértése esetében vizsgálta és értelmezte. Az Európai Bíróság a tagállamok bíróságai által elkövetett tagállami jog megsértése és ezáltal okozott kár miatt indult perekben nem járt ugyan el, azonban elmondható, hogy a közösségi joggyakorlatban kialakított kártérítési fogalmi rendszere és a felelősségre vonás kritériumai a tagállamok belső joggyakorlatában is követésre talált. A közösségi joggyakorlatban kialakított fogalmak hatása egyértelműen érezhető a tagállamok belső joggyakorlatában.

Az Európai Unió is megfogalmazta a saját alapvető jogokat tartalmazó belső katalógusát, amely azonban nem lett kötelező érvényű. Az Európai Unió Alapjogi Chartáját egy Konvent dolgozta ki, amely hét fejezetben, 54 cikkelyben határozta meg az Európai Unió alapvető értékeit. A Chartát 2000. december 7. napján írták alá a nizzai csúcstalálkozón. A korábban ismertetett nemzetközi egyezményekhez hasonlóan szintén rögzítésre került benne a tisztességes eljáráshoz való jog és a büntetőjog garanciális elvei, mint pl. az ártatlanság védelme. A változást a Lisszaboni Szerződés jelentette, amely az Alapjogi Chartát szerződési rangra emelte, amely által az alapjogok védelme a Szerződések alkalmazási körén belül érvényesül.

5. Befejezés

A fentiekre tekintettel megállapítható, hogy a hatályos Polgári Törvénykönyvünk – a nemzetközi joggyakorlathoz igazodva – a bíró személyes felelősségre vonását továbbra sem teszi lehetővé, helyette a szervezeti felelősség elvét rögzíti. Továbbá rendkívül szigorú feltételekhez köti a bíróságokkal szembeni kártérítési igényérvényesítést. A kereseti kérelmek jellemzően két esetkörre való leszűkítése továbbra is a bírói hatalom sérthetlenségét erősíti, jelentős mértékben lecsökkenti az alapos és eredményes

³⁹ Borbás, 2014, 180–181.

kártérítési perek számát. A kárigények meghatározott esetkörökre való leszorítása jelentősen korlátozza a ténylegesen kárt szenvedett peres feleket abban, hogy a bírósággal szemben alapos és eredményes kártérítési pereket indítsanak, amely véleményem szerint ellentétben áll a jogállamiság elvével és a közösségi joggyakorlattal is.

A bírósági jogkörben okozott károkért való szervezeti felelősségre vonás elvét továbbra is indokoltnak találok, amely elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a bíró objektíven, részrehajlás és befolyásmentesen hozzon ítéletet. Azonban indokolt lenne a bírák perszonális felelősségének az újragondolása, felelősségre vonásuk esetköreinek szélesítése, új eljárások kialakítása személyiségi jogsértések esetében. A bírósági jogkörben okozott károkért való felelősség megállapítását követően indokolt lenne a fegyelmi eljárások és a Bjt. 131. §-ában rögzített kártérítési eljárások gyakoribb megindítása, a károkozó bírák magatartásának vagy mulasztásának részletesebb megvizsgálása.

A bírák munkájának segítése érdekében szükséges lenne a károkozást eredményező leggyakoribb vétkes magatartások összegyűjtése és olyan megoldási javaslatok kidolgozása, amelyek segítenék a bírókat az esetleges károkozó vagy jogsértő magatartás elkerülésében. A fegyelmi vétség fogalmába tartozó kötelezettségzegés egyértelműbb és részletesebb megfogalmazása iránymutatást jelentene az eljáró bíró részére a károkozó magatartás elkerüléséhez.

Az állampolgárok pártatlan és független igazságszolgáltatásba vetett hitét, ezáltal a közbizalmat erősítené, amennyiben a bíróságok károkozó magatartása miatt perindításnak szélesebb körben lenne helye. Azonban a felelősségre vonás esetköreit olyan módon kell meghatározni, amely nem teremt alapot sem egyéni, sem kollektív módon a bíró döntésének befolyásolására, továbbá a jogerős ítélet – rendkívüli jogorvoslatokon kívüli – felülbírálatára.

Álláspontom szerint megoldást jelentene a károkozásért való helytállási kötelezettség törvényi szintű, részletesebb szabályozása, a károkozó magatartás és igényérvényesítés körének pontosabb, kazuisztikusabb meghatározása. Figyelemmel arra, hogy a bíróságok kártérítési felelőssége felróhatóságon alapuló, szándékosan vagy súlyosan gondatlanul eljárva okozott kár esetén állapítható meg, szükségesnek tartom annak a pontos és törvényi szintű megfogalmazását, hogy mi minősül olyan súlyos jogértelmezési és jogalkalmazási hibának, amely megalapozza a bíróság kártérítési felelősségét. Szükségesnek tartom továbbá olyan rendelkezések és korlátozások meghatározását, amelyek egy pervesztes fél alaptalan igényérvényesítése vagy vélt jogsérelme miatti – akár többszöri, ismételt – perindítást akadályozzák meg.

A bírósági jogkörben okozott károkért való felelősség szabályainak újragondolását csak a jobbiztonság és az állampolgárok bíróságokba vetett bizalmával, valamint az igazságszolgáltatás pártatlan, befolyástól mentes működésével összhangban lehet megvalósítani. Azonban ezen feltételek együttes értelmezése elősegítené olyan anyagi és eljárásjogi szabályok kialakítását, amelyek a jogállamisági garanciákkal összhangban egy hatékonyabb bírósági károkozó felelősségvállalást eredményeznének.

Irodalomjegyzék

- A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, I.* (2014) Budapest: Opten Informatikai Kft.
- Borbás, B. (2014) *A bírói hatalom kárfelelőssége*. Budapest: HVG Orac Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Dezső, Gy. (1917) *Az Objectiv kártérítés tana – függelék: az erkölcsi kár*. Budapest: Grill Károly Könyvkiadó.
- Fuglinszky, Á. (2015) *Új magánjog sorozat – Kártérítési jog*. Budapest: HVG Orac, Lap- és Könyvkiadó Kft.